

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Aleksandra Wierucka
2. **Posiadane dyplomy, stopnie naukowe** lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:
  - 1994 – magister filologii polskiej, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Gdańskiego, tytuł rozprawy: *Koncepcja baśni J.R.R. Tolkiena i jej realizacja w tekstach małych*.
  - 2005 – doktor nauk humanistycznych, Wydział Filologiczno-Historyczny Uniwersytetu Gdańskiego, tytuł rozprawy: *Dobra Czarownica Zachodu. Twórczość Ursuli K. Le Guin oraz jej polska recepcja* (napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Michała Błażejewskiego).
  - 2013 – Podyplomowe Studium w zakresie etnologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.
3. **Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu** w jednostkach naukowych lub artystycznych:
  - 2005–obecnie – adiunkt w Uniwersytecie Gdańskim
  - 2004–2005 – umowa-zlecenie, Uniwersytet Gdański
4. **Omówienie osiągnięć**, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Moim głównym osiągnięciem naukowym, które przedstawiam jako podstawę habilitacji, jest książka pt. *Amazoński Inny. Wizerunek rdzennych mieszkańców Amazonii we współczesnych tekstach kultury* (Universitas, Kraków 2020). W monografii tej połączyłam moje kompetencje filologiczne i antropologiczne: w oparciu o wiedzę dotyczącą kultur Amazonii, którą nabyłam przez lata badań w tym rejonie, mogłam dokonać analizy i interpretacji tekstów kultury mu poświęconych a funkcjonujących w kulturze Zachodu.

Głównym celem było sprawdzenie, czy w tekstach kultury pierwszych dwóch dekad XXI wieku obraz rdzennych mieszkańców nadal opiera się na stereotypie ukształtowanym przez lata kolonizacji i neokolonizacji (niestety wizerunek ten wciąż oczekuje na dekolonizację i interpretację postkolonialną), a także jak stereotyp ten ewoluował i jakich aspektów kultury rdzennej dotyczy.

W latach 2007–2018 prowadziłam badania terenowe w rejonie Amazonii (gł. w Ekwadorze) – podczas w sumie ponad roku spędzonego wśród rdzennych grup regionu nabyłam wiedzę nie tylko z zakresu teorii antropologii Amazonii, ale także miałam okazję w praktyce dzielić życie rdzennych mieszkańców. Dzięki temu moje podejście do późniejszej analizy i interpretacji tekstów kultury było podparte doświadczeniem niezbędnym do prawidłowej oceny, jak teksty kultury przekształcają praktyki kulturowe tych grup. W efekcie mogłam omówić dwadzieścia cztery grupy kulturowe Amazonii, które pojawiły się w analizowanych tekstach kultury (Yanomami, Tirió, Shuar, Wayapí, Tupi-Guarani, Xingu, Ingarikó, Yagua, Witoto, Ocaina, Muinane, Nonuya, Andoke, Rezigaro, Bora, Kamaíura, Huaorani, Quichua, Guarani-Kaiowá, Kaiabi, Kalapalo, Panará, Kayapó i Machiguenga).

Punktem wyjścia do przeprowadzenia badań była obserwacja, że w kulturze euroamerykańskiej Indianie przedstawiani byli albo jako prymitywni, brudni, dzicy, albo jako „szlachetne dzikusy”, żyjące w zgodzie z naturą. Taki ich obraz został utrwalony już w pierwszych dekadach kolonizacji. Współcześnie – wydawałoby się – wiedza na temat mieszkańców Amazonii radykalnie się zmieniła, a co za tym idzie – zmienił się także ich wizerunek. Jednak analiza tekstów kultury powstałych w XXI wieku (książek, filmów, komiksów, wystaw zdjęć, gier planszowych i gier wideo) pokazuje inną tendencję: w świadomości społecznej wciąż funkcjonuje obraz rdzennych mieszkańców, który znacznie odbiega od prawdy i poddany jest egzotykcji. Nie zmieniły tego nawet takie powszechnie znane dokumenty, jak Uniwersalna Deklaracja Różnorodności Kulturowej (ONZ, 2001) czy Deklaracja Praw Ludów Tubylczych (ONZ, 2007), ani aktywne działania polityczne i społeczne samych grup rdzennych zamieszkujących Amazonię. Obraz pokazywany w tekstach kultury utrwała wizerunek, którego początek sięga XV wieku.

W procesie badań analizie poddałam teksty kultury, które z założenia są fikcyjne (m.in. literatura piękna, literatura dla dzieci i młodzieży, filmy fabularne, wystawy zdjęć artystycznych, gry video czy spektakle teatralne). Programy dokumentalne, reportaże, książki biograficzne czy podróżnicze mają wprawdzie wpływ na postrzeganie rdzennych mieszkańców Amazonii, jednak cel ich powstania jest odmienny: mają pokazać życie takie, „jakim jest” (nie zawsze się z tej obietnicy wywiązują, o czym niejednokrotnie wspominałam w książce), i spotykają się z innym rodzajem odbioru, w związku z czym założyłam, że funkcjonują inaczej i wykluczyłam je z moich rozważań. Interesowało mnie, jak wizerunek mieszkańców Amazonii jest wykorzystywany w

tekstach artystycznych, a tym samym – jaki kreują one obraz i do jakiego stopnia posługują się utartym w świecie Zachodu schematem. Oczywiście, nie sposób byłoby dotrzeć do wszystkich tekstów kultury powstałych w ostatnim dwudziestoleciu, jednak zestaw, który proponuję w mojej książce, nie jest przypadkowy: jest wynikiem kilku lat poszukiwań i dociekań, a także licznych dyskusji ze znawcami zagadnienia, by w efekcie zebrać ponad sześćdziesiąt różnych tekstów kultury¹, w których pojawiają się rdzenni mieszkańcy Amazonii i o których można powiedzieć, że dotarły do szerszej publiczności na Zachodzie. Nie ukrywam, że idealnie byłoby dotrzeć do rzeczywiście wszystkich tekstów w tym zakresie, ale niektóre są po prostu niedostępne – ich dystrybucja jest lokalna albo już zaniechana², albo są to dzieła ulotne³.

Moją analizę rozpoczyna definiowane idei „obcego” w filozofii i antropologii, a także określenie granic stereotypu i egzotyzacji. Po krótkim nakreśleniu historii rozumienia „obcego” w filozofii i antropologii przedstawiam współczesne podejście badaczy do „Innego”: jak argumentuje Michał Buchowski, skoro „nasze ramy myślowe są tylko jednymi z wielu możliwych, światopoglądy – nieporównywalne [z innymi], standardy ‘racjonalności naukowej’ – wymyślone, a zarazem tłumią inne, tedy tym, co łączy ‘nas’ z ‘nimi’ jest wspólne doświadczenie subiektywne”⁴. Tak powinna funkcjonować antropologia – nie powinniśmy mówić o „obcym”, tylko o „Innym”, z którym dzielimy doświadczenie.

W świetle moich badań interesuje mnie również stereotyp zakładający, że jakieś grupy są „egzotyczne”, inne od naszej kultury w sposób „dziwny” i niezrozumiały. Rdzenni mieszkańcy Amazonii w tekstach kultury pokazywani są najczęściej właśnie w ramach stereotypu ściśle związanego z egzotyzmem. W ostatnich latach pojawiło się jeszcze jedno pojęcie: egzotyzacja. Punktem wyjścia jest orientalizm w ujęciu Edwarda Saïda i to w zawężeniu do drugiego przytaczanego przez niego rozumienia tego pojęcia – jako „sposób myślenia oparty na ontologicznym i epistemologicznym rozróżnieniu pomiędzy ‘Wschodem’ a ‘Zachodem’ (...)”⁵. Egzotyzacja jest czynieniem czegoś

---

¹ Dokładna lista analizowanych tekstów kultury znajduje się w aneksie książki.

² Dotyczy to głównie dzieł filmowych.

³ Tu mam na myśli głównie wystawy czy performance.

⁴ M. Buchowski, *Zrozumieć Innego. Antropologia racjonalności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004, s. 19.

⁵ E. Saïd, *Orientalizm*, tł. M. Wyrwas-Wiśniewska, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2018, s. 31 (dwie inne wspomniane przez Saïda interpretacje tego słowa to orientalizm jako „studia wschodnie” oraz orientalizm jako zachodni sposób sprawowania władzy nad Orientem).

egzotycznym, sprawianiem, że takim się nam wydaje. Proces ten bazuje na stereotypach i opiniach, które nie zawsze są odbiciem rzeczywistości.

Uznałam, że zanim przedstawię kreację wizerunku grup Amazonii poprzez wieki, konieczne jest przedstawienie ich historii, ponieważ oba te elementy są ze sobą ściśle powiązane. Tym samym rozdział drugi zajmuje się tubylczą historią Amazonii, a także współczesną sytuacją prawną, społeczną i ekonomiczną rdzennych grup regionu. Już od samego początku europejskiej eksploracji Amazonii mieszkańcy dorzecza byli postrzegani jako „dzikusy”, a z czasem takie nastawienie się wzmocniło. W tym rozdziale omawiam pierwsze kontakty pomiędzy kulturą europejską a rdzenną, a także przedstawiam kolejne wydarzenia aż do XX wieku, które doprowadziły do aktualnej, trudnej sytuacji rdzennych mieszkańców. Ten rozdział kończy ogólny opis kulturowych elementów wspólnych dla grup rejonu Amazonii.

Główną część książki stanowi rozdział *Amazoński „Inny”* rozpoczynający się historią przedstawiania rdzennych mieszkańców rejonu dorzecza Amazonki. Obraz ten zmieniał się w czasie, jednak efektem zawsze była egzotyzacja ludności regionu.

Z analizy ponad sześćdziesięciu tekstów kultury wyłoniło się pięć głównych grup tematycznych, których przedstawienie znalazło swoje miejsce w omawianych tekstach: codzienne życie, szamanizm, kanibalizm, współczesne problemy i las tropikalny jako środowisko życia – te zagadnienia zatem porządkują mój wywód w kolejnych częściach tekstu.

Każdy wątek rozpoczyna się wprowadzeniem teoretycznym do zagadnienia, aby w dalszej części można było podjąć rozważania, jak dany problem jest przedstawiany w tekstach kultury.

Współczesna sytuacja rdzennych mieszkańców Amazonii została przedstawiona w rozdziale omawiającym Amazonię, jej historię i zamieszkujące ją grupy. Zajęłam się tam także aktualną sytuacją społeczną i prawną tych grup, zatem w części interpretacyjnej mogłam od razu przejść do ukazania obrazu, jaki się wyłania ze współczesnych tekstów kultury. Codzienne życie najczęściej jest przedstawiane jako odległe od rzeczywistości, jako prymitywne lub wyidealizowane. Zaledwie w pojedynczych przypadkach mamy do czynienia z wizerunkiem zbliżonym do faktycznego, jednak najczęściej tylko w sensie historycznym – czyli rdzenni mieszkańcy często są pokazywani jak żyjący tak samo jak ich przodkowie, bez wzięcia pod uwagę przemian, jakie się dokonały przez ostatnie kilkaset lat. To również przyczynia się do egzotyzacji tych grup.

Podobnie jest w przypadku szamanizmu – praktyki te są krajach euro- amerykańskich nadal na tyle kontrowersyjne, a jednocześnie (niepełna) wiedza o nich jest na tyle powszechna, że łatwo jest wpisać je w oczekiwania odbiorców tekstów kultury, zwłaszcza popularnej. Tymczasem szamanizm rejonu Amazonii jest zróżnicowany i wciąż bardzo istotny dla rdzennych społeczności. Badacze zajmujący się tymi praktykami wskazują, że nasza współczesna wiedza może nie obejmować tego, co działo się przed i w trakcie kolonizacji – np. Peter Gow zauważa, że prawdopodobnie najbardziej dziś powszechne praktyki z użyciem rośliny *Banisteriopsis caapi* (znanej jako *ayahuasca*), do wprowadzania się w trans podczas praktyk szamanistycznych, mogły zostać rozwinięte dopiero w okresie kolonizacji⁶. Trudno oczywiście dowieść tej teorii, jednak grupy, które miały kontakt dużo później, np. w połowie XX wieku, *ayahuaski* nie używają i nie znały jej przed kontaktem. Już ten fakt dowodzi, jak niepełna jest nasza wiedza dotycząca szamanizmu amazońskiego. Rola szamanów różni się w zależności od grupy, jednak często pracują jako osoby uzdrawiające i pomagające swojej społeczności, choć pojawiają się także przekazy o szamanach, którzy sprowadzają choroby i niepowodzenia. Złożoność praktyk i ich różnorodność nie znajduje swojego miejsca w zachodnich tekstach kultury – szamanizm funkcjonuje jako niezrozumiałe działania zbliżone do magii. Negatywna opinia o szamanach była pochodną zachodniej ideologii racjonalistyczno-pozytywistycznej przyjmowanej jako norma, według której oceniano inne praktyki kulturowe – w tym kontekście wszystko, co nie-europejskie jawiło się jako nienormalny wyraz złej oceny rzeczywistości⁷ i w takiej postaci przetrwało do czasów współczesnych. W tym nurcie istnieje jednak kilka wyjątków – książki dla dzieci przygotowane przez naukowców, performans wychodzący poza stereotyp czy wystawa zdjęć ukazująca szamanów przy pracy. Wizerunek szamanizmu nie jest jednorodny, jednak w dalszym ciągu w większości przypadków jawi się jako udziwniony i niezrozumiały.

Jeszcze trudniejsza jest sprawa kanibalizmu – w potocznym rozumieniu stanowi przeciwieństwo europejskiego humanizmu, uznania człowieka za niezaprzeczną wartość samą w sobie. Już pierwsze relacje z Nowego Świata zawierały w sobie „egzotyczne” opowieści o antropofagicznych praktykach lokalnych mieszkańców – oczywiście odzierano je z jakiegokolwiek duchowości czy roli społecznej i przedstawiano

---

⁶ P. Gow, *River People: Shamanism and History in Western Amazonia*, [w:] *Shamanism, History and the State*, red. N. Thomas, C. Humfrey, The University of Michigan Press, Ann Arbor 1996, s. 107.

⁷ R. Walsh, *Shamanism, New Views of an Ancient Tradition*, Llewellyn Publications, Woodbury 2010, s. 90.

jako „nie-ludzkie”. Stereotyp kanibalizmu pełnił istotną rolę w polityce kolonialnej – był podstawą do działań eksterminacyjnych, ponieważ uznawano Indian za gorszych, a nawet za podludzi⁸. Jest to wynik negacji – jak pisze Waldemar Kuligowski – przynależności „obcego” do świata ludzkich norm⁹. Tymczasem mieszkańcy Amazonii wiele uwagi poświęcają transformacji duchowej i cielesnej, a ponadto uważają, że wszystkie istoty w kosmosie potencjalnie są ludźmi – w takim rozumieniu transformacja manifestuje się w zazębiającym się cyklu, w którym człowiek staje się materią „nie-ludzką” i odwrotnie¹⁰. W tym kontekście także spożywanie ludzkiego ciała jawi się jako czynnik tworzący relacje pomiędzy ludźmi, a także pomiędzy tym, co ludzkie, a tym, co „nie-ludzkie” lub „nad-ludzkie”.

W przypadku wykorzystywania elementu antropofagii twórcy tekstów kultury pozwalają sobie na daleko idące uogólnienia i zmiany, przeinaczając praktyki kulturowe mieszkańców Amazonii i przedstawiając ich jako żądnych ludzkiego mięsa barbarzyńców. Tę część najtrudniej było pisać obiektywnie, nie wchodząc za bardzo w polemikę z wyłaniającym się obrazem niemającym nic wspólnego z rzeczywistością i dodatkowo negatywnie wpływającym na powszechną wiedzę o praktykach kulturowych grup Amazonii oraz utrwalającym stereotypowe o nich pojęcie. Celują w tym szczególnie produkcje filmowe.

Osobno ujęłam kwestie dotyczące współczesnych problemów, z jakimi borykają się rdzenni mieszkańcy Amazonii – deforestacja, utrata ziem, wydobycie ropy naftowej, złota i boksytu czy hodowla bydła i plantacje. Poruszanie aktualnych spraw w tekstach kultury byłoby niezwykle istotne z punktu widzenia kreowania wizerunku mieszkańców regionu – pokazałoby ich uzależnienie od współczesnych mechanizmów globalnych, ale także walkę o utrzymanie ziemi, zasobów i tożsamości. Dużą rolę odgrywa także turystyka, która do pewnego stopnia utrzymuje egzotyzyzujący wizerunek lokalnych mieszkańców: turyści chcą zobaczyć ludzi takich, jakich pokazują różnego typu teksty kultury, zatem „bliskich naturze” i „żyjących jak w epoce kamiennej”. Współczesne problemy mieszkańców Amazonii zazwyczaj nie znajdują reprezentacji w artystycznych tekstach kultury – a jeśli już, to w marginalnej postaci, co również

---

⁸ B. Conklin, *Consuming Images Representations of Cannibalism on the Amazonian Frontier*, „Anthropological Quarterly” 1997, vol. 70, nr 2, s. 68.

⁹ W. Kuligowski, *Kanibal, nasz bliźni. Próba dekompozycji toposu*, [w:] tegoż, *Antropologia współczesności. Wiele światów, jedno miejsce*, Universitas, Kraków 2007, s. 240.

¹⁰ C. Fausto, *Feasting on People: Eating Animals and Humans*, „Current Anthropology”, 2007, vol. 48, nr 4, s. 501.

świadczy o tym, że kultura Zachodu przyswoiła sobie stereotypowy obraz rdzennych grup tego regionu i jedynie z rzadka wychodzi poza jego ramy.

Podobnie ma się sprawa lasu tropikalnego: często rozumiany bywa jako „najdziksze” i najbardziej „naturalne” (w odróżnieniu od „kulturowego”) miejsce na świecie. Odkrycia archeologiczne zmieniły rozumienie lasu – pojawiły się opinie o „lesie antropogenicznym”, czyli takim, który jest efektem działalności ludzkiej przez wieki¹¹. Las, który zastali przybysze z Europy, nie był w tym ujęciu czymś „bezczasowym” – był kształtowany przez zamieszkujących go ludzi. Indianie rozsiewali nasiona, sadzili drzewa, pielęgowali skupiska rodzinnych lasów, wykorzystywali roślinność przez pokolenia¹², jednak, jak zaznacza Nicholas Kawa, pojęcie „antropogenicznego lasu” kładzie zbyt duży nacisk na działalność ludzką, a zbyt mało na istnienie lasu jako takiego¹³, pełnego roślin, zwierząt, a nawet bakterii czy pasożytów, bo przecież wszystkie one wpływają na jego stan i żywotność.

Rdzenne grupy zamieszkujące Amazonię postrzegają las odmiennie od przedstawicieli kultury Zachodu – nasze analizy lasu używają systematyki, nazywają rośliny leśne zgodnie z linneuszowską taksonomią. Tymczasem Indianie rozumieją las jako złożony system, w którym wszystko jest od siebie zależne. Oznacza to, że dla lokalnych mieszkańców las jest żywym, stale zmieniającym się, złożonym organizmem. Co więcej, jest on rozumiany jako część codziennego życia, a także źródło duchowości.

Od początku kolonizacji Amazonia była postrzegana jako miejsce o dużych zasobach, w wyniku czego obecnie zaledwie 45% regionu jest pokryta pierwotnym lasem, z czego większość tych ocalonych terenów należy do rdzennych mieszkańców. Las tropikalny jest wykorzystywany na wiele sposobów, z których żaden nie bierze pod uwagę strat w środowisku oraz w kulturze zamieszkujących go ludzi.

W zachodnich tekstach kultury las tropikalny ukazywany jest od wieków jako „zielone piekło” lub „raj na ziemi”. Liczne teksty eksplorują te dwa ujęcia i dają odbiorcom obraz potwierdzający powyższe stereotypy. Wizerunek ten łączy w sobie również przedstawienie lokalnych mieszkańców – w przypadku „zielonego piekła” mamy groźnych krajowców, często o zapędach kanibalistycznych, zaś w przypadku

---

¹¹ W. Balée, *The Research Program of Historical Ecology*, „Annual Review of Anthropology” 2006, nr 35, s. 75–98.

¹² L. Rival, Huaorani, *Transformations in Twenty-first-century Ecuador. Treks in to the Future of Time*, The University of Arizona Press, Tucson 2016, s. 84–88.

¹³ N.C. Kawa, *Amazonia in the Anthropocene. People, Soils, Plants, Forests*, University of Texas Press, Austin 2016, s. 98.

„raju na ziemi” przeważa wizja „szlachetnego dzikusa” wiodącego sielskie życie w zgodzie z naturą.

Analiza ponad sześćdziesięciu tekstów kultury wykazała, że tkwimy nadal w kolonialnym rozumieniu i oglądzie rdzennych grup rejonu dorzecza Amazonki. Moje badania terenowe w latach 2007–2018, podczas których zajmowałam się szczegółowo grupami Huaorani i Quichua z Ekwadoru, a w mniejszym stopniu także innymi (m.in. Shuar, Achuar, Siekopai, Yanomami), pozwoliły mi na zdobycie wiedzy teoretycznej, jak i praktycznej dotyczącej ludności rdzennej Amazonii. Umożliwiło mi to dostrzeżenie w badanych tekstach kultury zniekształceń praktyk kulturowych, a także wychwycenie pewnych porządków, jakie się w tych tekstach pojawiały. Połączenie wiedzy filologicznej i antropologicznej dało mi natomiast możliwość dogłębnego zbadania złożonego problemu należącego do dyscypliny nauk o kulturze i religii. Z analizy i interpretacji zgromadzonych tekstów kultury wyłania się obraz mieszkańców Amazonii, który niestety nie został poddany dekolonizacji, a tym bardziej nie objęła go teoria postkolonialna. Działa to na szkodę lokalnych grup, ponieważ przekazuje i utrwała błędny ich obraz w świadomości ludzi kultury euro-amerykańskiej.

Podjęty problem badawczy uważam za ważny, ponieważ wyniki mojej pracy mogą zmienić podejście do rdzennych grup, uświadomić odbiorcom, jak dalekie od rzeczywistości jest popularne wyobrażenie o mieszkańcach rejonu Amazonii, a także zapoznać ich z aktualnymi problemami, jakie są udziałem tych ludzi.

Moje osiągnięcie naukowe w postaci książki jest pierwszym takim opracowaniem w polskiej nauce pod kilkoma względami:

- zajmuje się tematem wizerunku rdzennych mieszkańców Amazonii nieporuszonym wcześniej w polskiej literaturze naukowej,
- przedstawia historię kolonizacji Amazonii oraz historię kształtowania się wizerunku rdzennych mieszkańców,
- podejmuje analizę i interpretację tekstów kultury funkcjonujących na rynku polskim i zagranicznym, które wykorzystują elementy kultury rdzennej Amazonii (i najczęściej przekształcają je w formy dalekie od prawdy),
- porównuje fakty dotyczące rdzennych grup Amazonii (podane w tekstach kultury jako „prawdziwe”) ze stanem rzeczywistym i tym samym odkrywa zniekształcenia i stereotypy,
- postuluje dekolonizację i podjęcie perspektywy postkolonialnej w tekstach kultury.

Tym samym moja książka wypełnia w polskiej nauce lukę dotyczącą wizerunku rdzennych mieszkańców Amazonii i jego funkcjonowania w kulturze.

5. Temat wizerunku rdzennych mieszkańców Amazonii funkcjonującego w kulturze Zachodu poruszałam także w innych publikacjach oraz w wystąpieniach na konferencjach międzynarodowych:

Aleksandra Wierucka, *Mitologia Shuar w perspektywie postkolonialnej na przykładzie książki „Etsa”*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2023, nr 4 (przyjęta do druku).

Aleksandra Wierucka, *Producing a Popular Image of the Amazon Rainforest and Indigenous Peoples in American Picture Books*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2016, 34 (3), s. 84–93.

Aleksandra Wierucka, *The Image of the Indigenous Peoples of the Amazon Region in Contemporary Cultural Texts*, konferencja American Anthropological Association, Seattle, USA (9–13.11.2022).

Aleksandra Wierucka, *Wizerunek Indian Huaorani a zmieniająca się rzeczywistość*, konferencja Światy wyobrażone a nauki społeczne, Gdańsk (05.2015).

Aleksandra Wierucka, *Producing a Popular Image of the Amazon Rainforest in Picture Books*, konferencja Picturebooks – Democracy and Social Change, Gdańsk (09.2015).

6. Moje badania obejmują także tematykę związaną ze zmianami kulturowymi rdzennych grup Amazonii, a w ostatnich latach w szczególności z migracją młodzieży rdzennej z terenów wiejskich do miast. Młodzi ludzie poszukują nowych możliwości edukacji i pracy w większych ośrodkach i stąd bierze się ich migracja, choć okazuje się, że często nie jest ona stała. W efekcie moich badań w ostatnich latach opublikowałam na ten temat artykuły naukowe oraz prezentowałam wyniki na konferencjach międzynarodowych:

Aleksandra Wierucka, *Negotiating Better Futures: Migration of Huaorani Youth in Rural Ecuador*, „Journal of Youth Studies” 2021, vol.25, nr 3, s. 307–320, <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1869195>.

Aleksandra Wierucka, Tomasz Lidzbarski, *Between Oil and Tourism: Huaorani Youth's Plans for the Future*, „Etnografia Polska” 2020, vol. 64, nr 1–2, s. 155-170.

Aleksandra Wierucka, *Living with Strangers: Huaorani and Tourism Industry in XXI Century*, „Anthropological Notebooks” 2018, nr 24 (1), s. 97–110.

Negotiating Better Futures – Young Huaorani Internal Migration, konferencja Society for Anthropology of Lowland South America, Charlottesville, USA (21.06–2.07.2021, online).

Between Oil and Tourism – Young Huaorani's Plans for the Future, konferencja Society for Anthropology of Lowland South America, Wiedeń, Austria (27–30.06.2019).

Negotiating Better Futures – Huaorani Youth’s Mobility in Rural Ecuador, konferencja American Anthropological Association, Vancouver, Kanada (20–24.11.2019).

Temporal Lives, Temporal Futures – Young Huaorani Building Hope in the New Reality, konferencja Latin America Studies Association, Barcelona, Hiszpania (23–26.05.2018).

7. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

2010 – wspólny projekt badawczy ze Stanowym Uniwersytetem Pedagogicznym w Krasnojarsku dotyczący współczesnych praktyk szamanistycznych w grupie Buriatów; dr Helena Burovskaya; wspólne badania prowadzone na wyspie Olchon na Bajkale.

2012 – współpraca z Universidad San Francisco de Quito (Ekwador) w projekcie „Influence of Globalization on Traditional Quichua Handicrafts”; badania prowadzone w Loma del Tigre w Ekwadorze; miesięczny staż naukowy we współpracy z Sumak Allpa Foundation (Coca, Ekwador).

2016 – współpraca w transdziedzinowym projekcie „Mangrove Forest Fish Nursery’s Impact on Subsistence Patterns of Southern Thailand Local Community”; współpraca z trzema jednostkami: Rajamangala University of Technology w Trang (Tajlandia), Latvijas Universitate w Rydze (Łotwa) oraz The Institute for Environmental Solutions w Rydze (Łotwa); wspólne badania prowadzone z Had Pak Meng w południowej Tajlandii.

W latach 2010–2016 współpracowałam z instytucjami naukowymi z Tajlandii (Rajamangala University of Technology), Łotwy (Latvijas Universitate, The Latvian Institute of Aquatic Ecology), Rosji (Stanowy Uniwersytet Pedagogiczny w Krasnojarsku) i Ekwadorze (Universidad San Francisco de Quito oraz Sumak Allpa Foundation). W wyniku tej współpracy i prowadzonych wspólnie badań naukowych powstały artykuły naukowe oraz plany dalszej współpracy (przerwanej przez pandemię Covid-19, jednak aktualnie ponownie nawiązywanej).

Artykuły, które powstały w wyniku współpracy międzynarodowej:

Elena V. Burovskaya, Aleksandra Wierucka, *Современные изменения бурятской культуры на Ольхоне (Współczesne przemiany w kulturze Buriatów na wyspie Olchon)*, „Studia Rossica Gedanensia” 2015, nr 2, s. 333–344.

Aleksandra Wierucka, *Modern Forms of Buryat Shamans’ Activity on the Olkhon Island*, “Anthropological Notebooks” 2013, vol. 19, nr 3, s. 101–119 (wersja polska:

Aleksandra Wierucka, Franciszek Rosiński, *Współczesne formy działalności szamanów buriackich na wyspie Olchon*, „Literatura Ludowa” 2014, 3, s. 37–45).

Aleksandra Wierucka, *Ceramika Quichua i jej rola nad rzeką Napo*, „Etnografia Polska” 2013 nr 1–2, s. 129–144. (wersja ang: *The Disappearing Art – Quichua Pottery along the Napo River*, [w:] *Archeological Invisibility and Forgotten Knowledge*, red. K. Hardy, Archeopress, Oxford 2010, s. 84–90).

Aleksandra Wierucka, “*Land of No Pain*” – *the Influence of an Indigenous Foundation on the Napo Quichua Future*, [w:] *Społeczne problemy Ameryki Łacińskiej*, red. M. Drgas, J. Knopek, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 166–178.

Aleksandra Wierucka, *People from under the Lone Oak. Using Culture for Constructing Identity in Local Livs’ Communities*, [w:] *Current Issues in Cultural Studies. Conference Proceedings*, red. M. Fredriksson, Linköping University Electronic Press, Linköping 2011, s. 159–168.

8. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Od roku 2004 pracuję w Uniwersytecie Gdańskim; najpierw byłam zatrudniona na umowę-zlecenie, a od roku 2005 (po obronie doktoratu) pracuję na pełen etat na stanowisku adiunkta w Zakładzie (wcześniej Katedrze) Kulturoznawstwa.

Podczas lat pracy prowadziłam różne przedmioty, głównie z zakresu wiedzy kulturoznawczej:

a) przedmioty związane z moimi badaniami:

- Antropologia kultury
- Cultural Awareness
- Kultury tubylcze świata
- Kultura i sztuka Indian Ameryki Północnej (fakultet)
- Różnorodność kulturowa Ameryki Północnej i Południowej (fakultet)
- Ginące kultury świata
- Podstawy wiedzy o kulturze
- ścieżka edukacyjna dotycząca komunikacji kulturowej (dla Instytutu Psychologii UG)

b) przedmioty dotyczące warsztatu naukowego:

- Metody badań jakościowych
- Podstawy warsztatu pracy naukowej
- Warsztat badań własnych

- Analiza i interpretacja tekstów kultury
  - Praca z tekstem
- c) seminarium licencjackie i magisterskie.

Do wszystkich prowadzonych przedmiotów przygotowywałam sylabusy oraz autorskie programy zajęć.

Zajęcia dydaktyczne prowadzę zróżnicowanymi metodami – jestem członkiem Centrum Doskonalenia Dydaktycznego i Tutoringu Uniwersytetu Gdańskiego. Corocznie prowadzę dla wykładowców akademickich kurs dydaktyczny dotyczący sposobów aktywizacji studentów (m.in. metodą Low Threshold Strategy), a także sama nieustannie się szkole. Jestem również tutorem akademickim – certyfikowanym (od 2015) i akredytowanym (od 2019). Moja działalność dydaktyczna została wyróżniona nagrodą Nauczyciel Roku im. K.C. Mrongowiusza (UG) w roku 2020.

W roku 2015 odbyłam miesięczny staż dydaktyczny w University of Houston-Downtown (Texas, USA) w ramach programu UG Uniwersytet Jutra.

W roku 2012 zostałam zaproszona na stanowisko *visiting professor* do Latvijas Universitāte (Ryga, Łotwa) – zrealizowałam tam zajęcia Anthropology of the Amazon Region dla studiów magisterskich. Trzykrotnie (w roku 2013, 2019 i 2021) prowadziłam również zajęcia (Indigenous Cultures of Both Americas) w ramach programu Erasmus+ na uczelni Latvijas Kultūras Akadēmija (Ryga, Łotwa).

W ciągu lat pracy na stanowisku adiunkta wypromowałam 40 prac licencjackich i 18 prac magisterskich z zakresu kulturoznawstwa – część z nich została opublikowana, a jedna wygrała ogólnopolski konkurs na prace dotyczące problemów wsi i została wydana w postaci książki przez wydawnictwo Scholar (Aleksandra Paprot, *Stara Kościelnica. Dzieje żuławskiej wsi*, Scholar, Warszawa 2012). Część moich seminarzystów kontynuuje naukę na studiach doktoranckich, dwie osoby już pracują na stanowisku adiunkta, a jedna na stanowisku asystenta.

Od roku 2007 prowadzę Studenckie Koło Naukowe Mozaika działające przy Zakładzie Kulturoznawstwa na Wydziale Filologicznym UG. Członkowie Koła prowadzą badania naukowe, organizują wydarzenia kulturalne i popularyzują naukę. Przez szesnaście lat działalności Koła część jego byłych członków ukończyła studia doktoranckie i z powodzeniem pracuje w nauce lub kulturze. SKN Mozaika zostało czterokrotnie uznane za najlepsze Koło Naukowe na Wydziale Filologicznym, a dwukrotnie na Uniwersytecie Gdańskim (2008 i 2019). W ramach pracy ze studentami zostało także opublikowanych pięć

tomów cyklu *Re-wizje*, które zawierają wyniki badań studenckich prowadzonych pod moim kierunkiem (w tym także badań zagranicznych). Cykl dzieli się na tomy zgodnie z tematyką podjętych badań (dwa tomy o kulturze rdzennych mieszkańców Ekwadoru, dwa o kulturze ludowej Pomorza, jeden o regionalnym dziedzictwie kulturowym Polski).

Od roku 2020 pełnię funkcję kierownika Zakładu Kulturoznawstwa w Instytucie Badań nad Kulturą na Wydziale Filologicznym UG, a w latach 2016–2020 byłam wicedyrektorem tego Instytutu, a także członkiem Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia. Jestem również przewodniczącą Rady Programowej kierunku kulturoznawstwo, wydziałową koordynatorką tutoringu oraz członkiem uczelnianej Rady ds. Ewaluacji Kształcenia w Uniwersytecie Gdańskim.

Popularyzacja nauki zajmuje ważną pozycję w mojej działalności – systematycznie biorę udział w warsztatach dla licealistów, współpracuję z instytucjami kultury (Wydział Kultury Urzędu Miasta Gdyni, Gdański Archipelag Kultury), zorganizowałam też sześć wystaw fotograficznych dotyczących moich badań naukowych (lata 2010–2016). Wzięłam również czynny udział w kilkunastu edycjach Bałtyckiego Festiwalu Nauki, podczas którego prezentowałam wyniki moich badań w formie przystępnej dla szerokiej publiczności. Ostatnio wzięłam również udział w Pomorskiej Nocy Naukowców – mówiłam o wpływie industrializacji na rdzenne grupy Amazonii.

9. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

Moja działalność naukowa została uhonorowana nagrodą I st. JM Rektora Uniwersytetu Gdańskiego w roku 2021.

Za działalność dydaktyczną otrzymałam nagrodę Nauczyciel Roku im. K.C. Mrongowiusza (UG) w roku 2020, a moją działalność organizacyjną JM Rektor UG nagrodził w roku 2016.

W roku 2011 otrzymałam również Grand Prix w międzynarodowym konkursie fotografii antropologicznej (American Anthropological Association).

W planach na najbliższe lata mam kontynuację moich badań nad migracją młodzieży rdzennych grup Ekwadoru (w roku 2024 będę składać wniosek grantowy do European Research Council – Advanced Grant). Problem współczesnej migracji tubylczej z osad do miast jest bardzo aktualny w antropologii, choć wciąż mało rozpoznany. Zazwyczaj badacze podkreślają, że młodzież migruje na stałe do miast w poszukiwaniu lepszej pracy. Uważam jednak, że istnieje potrzeba rewizji tego stanowiska, gdyż z moich wcześniejszych

badania wynika, że młodzież niektórych grup tubylczych planuje w najbliższej przyszłości wrócić do osad, a ich migracja jest tylko czasowa. W ramach realizacji grantu UGrants Advanced we wrześniu 2023 przeprowadziłam badania terenowe w Ekwadorze dotyczące migracji młodzieży Shuar i Achuar – ich wyniki zostaną opublikowane w przyszłym roku.

Ponadto chciałabym w przyszłych latach napisać książkę dotyczącą kreowania wizerunku rdzennych mieszkańców Ekwadoru przez nich samych – poprzez spektakle teatralne, książki dla dzieci i dorosłych oraz inne teksty kultury. Moje wcześniejsze badania oraz znajomość języka hiszpańskiego pozwolą na analizę tego zjawiska.

W wyniku podjętej współpracy z University of Houston planuję również wspólne projekty badawcze z prof. Mohsenem Mobasherem – najpierw badania dotyczące migracji młodzieży ormiańskiej do Gdańska, w latach kolejnych projekt dotyczący praktyk migracyjnych młodzieży rdzennej Meksyku do Houston. W ramach wspólnych działań dydaktycznych planujemy interaktywne zajęcia online pomiędzy studentami University of Houston (przedmiot Introduction to Anthropology) a studentami kulturoznawstwa Uniwersytetu Gdańskiego (przedmiot Antropologia kultury). Kolejne projekty są na razie w fazie planowania.

Podjęłam również współpracę z pracownikami Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego (Katedra i Zakład Toksykologii) – będziemy wspólnie prowadzić badania dotyczące wpływu zanieczyszczenia środowiska na rdzennych mieszkańców ekwadorskiej części Amazonii. W 2023 zostały przeprowadzone badania pilotażowe, a w planach mamy złożenie w przyszłym roku wniosku o większy, długofalowy grant.

W listopadzie br. moja książka „Amazoński Inny. Wizerunek rdzennych mieszkańców Amazonii we współczesnych tekstach kultury” została przyjęta do opublikowania przez wydawnictwo Routledge i ukaże się w języku angielskim w połowie roku 2024.

Aleksandra Wieniec

.....
(podpis wnioskodawcy)

